

Döbrentei Gábor Erdélyi Múzeumának szellemtörténeti iránya.

A XIX. század első negyedének magyar írói általában két hatalmas táborra oszlottak: a tiszántúli reformátusok és a dunántúli katolikusok csoportjára. Az elsőnek Kazinczy Ferenc, az utóbbinak pedig Kisfaludy Sándor volt a szellemi vezére. Tehát táj és vallás szempontjából különböztek egymástól.¹

Erdélyben ez időtájt irodalmi életről nem beszélhetünk. Egyetlen figyelemreméltó jelenség Döbrentei Gábor *Erdélyi Múzeuma*, amelyből 1818-ig összesen 10 kötet jelent meg. Mivel erdélyi irányról ebben az időben beszélni nem lehet, felmerül a kérdés: vajjon az előbb említett két magyarországi irodalmi áramlat közül melyiket követte?

A szerkesztőről tudjuk, hogy a veszprémmegyei Nagyszöllősen született és evangélikus papnak volt a fia. Tehát táj szempontjából Kisfaludy irányához kellene tartoznia; ha pedig a vallást vesszük figyelembe, akkor a reformátusok hatására gondolhatunk. Döbrentei Berzsényihez és Kiss Jánoshoz hasonlóan nem követi az illető táj azaz születési hely vallásának megfelelő irodalmi irányzatot. Vezérének Kazinczyt vallja és ez érthető is. Diákkorától kezdve levelezésben állottak és az ő ajánlására került Erdélybe nevelőnek gr. Gyulay Lajos mellé. Életrajzírója szerint a lap alapításának gondolata mesterétől származott, bár ezt semmiféle bizonyítékkal nem lehet igazolni.² Csak az bizonyos, hogy a széphalmi mester teljes tekintélyével és erejével támogatja Döbrenteit. Állandóan érdeklődött az *Erdélyi Múzeum* iránt, nagy jelentőségét gyakran hangoztatta, s igyekezett minden tekintetben a folyóirat fennmaradását elősegíteni: előfizetőket toborzott s barátait, híveit ösztökölte cikkeik beküldésére. „Valamim van, — írja Kazinczy, — azzal az Erdélyi Múzeum mind parancsolhat”.³ Más alkalommal így nyilatkozott: Döbrentei lapjának „mindent dolgozom, ami tőlem kitelik”.⁴ Még a második füzet megjelenése után is annyi kézirat van tőle a szerkesztő kezében, hogy két kötetre valót is lehetne összeállítani azokból.⁵ A munkatársak is Kazinczy barátai köréből kerültek ki. Az első füzetben Kiss János, Szemere Pál és Kölcsey Ferenc képviselték határozottan a tiszántúli református szellemet. Két katolikus is szerepel a munkatársak között: Dessewffy József gr. és Buczy Emil gyulafehérvári kanonok, akik mindketten Kazinczy bizalmas baráti társaságának tagjai voltak. A második kötetben Szemere és Kiss, a harmadikban az előbbieken kívül három dunántúli evangélikus író, Berzsényi, Dukai Takács Judit és Gömbös János művei szóla-
lattak meg Kazinczy szellemét. A negyedik és ötödik kötetben Kölcsey neve ismét olvasható. Az első öt kötet Kazinczytól és Döbrenteitől nagyon sok

¹ Farkas Gyula: *A magyar irodalom története.* (Budapest, 1930.) 142. l.

² Bodor Aladár: *Döbrentei Gábor erdélyi szereplése,* 23. l.

³ Kazinczy Levelezése, XII. k. 314. l.

⁴ U. o. 324. l.

⁵ U. o. 507. l.

munkát tartalmaz. Ettől kezdve Kazinczy nevével többé nem találkozunk. Nem csökkent a folyóirat iránti érdeklődése, hanem az *Erdélyi Levelek* írása foglalta el. Bizalmas barátaihoz intézett leveleiben igen meleg hangon nyilatkozott a szerkesztőről. 1817. január 13-án így ír róla „...csókold Döbrenteinket, kivált azon szolgálatokért, amelyeket ezen füzetben nyújt... Döbrentei máris felejthetetlen a nemzetnél”.⁶ Az utolsó öt kötet jelentősége az előbbieknél jóval csekélyebb, ennek pedig az volt az oka, hogy az összes értékesebb írók visszavonultak. Ezért a szerkesztő kénytelen volt egészen ismeretlen és kezdő erdélyi írók munkáival megtölteni a folyóiratot, ami ellaposodáshoz, a színtelenné és hangsúlytalanná váláshoz vezetett.

Az *Erdélyi Múzeum* tehát a tiszántúli református szellemi irányhoz tartozott, de soha sem lépett fel támadólag a dunántúli katolikus áramlattal szemben. Az első kötetben megjelent ugyan Kazinczynak egy éles bírálata a *Himfy*ről, de ez oly nagy felháborodást keltett az előfizetők körében, hogy Döbrentei többé nem mert hasonló hangú kritikát közzétenni.⁷ A dunántúli írók közül Bacsányi János Osszián fordításait szemelvények közlése mellett ugyancsak Kazinczy ismertette. Többé nem esett szó Kisfaludyról és a köréje csoportosuló költőkről. Dunántúli katolikus írók nem találunk a munkatársak sorában. Egy alkalommal — éppen az előbb említett ismertetés megjelenése után — a szerkesztő visszautasította Bacsányi egyik költeményét, mert értéktelennek minősítette,ilyent pedig még akkor sem közölné, „ha mindjárt 20—30 vevővel túl a Dunán több lenne is”.⁸ Az *Erdélyi Múzeum*nak voltak dunántúli előfizetői is, de Döbrentei nem törődött ezek szellemi igényeinek és ízlésüknek megfelelő módon való kielégítésével, számuk éppen azért nagyon lecsökkent. Amikor 1817-ben Fejér György megalapította a *Tudományos Gyűjteményt*, amely rohamosan növekedő népszerűségével hozzájárult az *Erdélyi Múzeum* megszüntetéséhez, igen sok előfizető átpártolt az új folyóirathoz. Kazinczy eleinte örömmel fogadta a *Tudományos Gyűjteményt*, de később — mai szemmel nézve alaptalanul — felébredt benne a vallási elfogultság és 1818. május 21-én erősen biztatja Döbrenteit a folytatásra, „hogy ellensúlja legyen ennek a gonosz tendenciájú Irásnak”. Kazinczy még sokszor sajnálta az *Erdélyi Múzeum* korai halálát, különösen a *Tudományos Gyűjtemény* egyes cikkei ingerelték. Ha a folyóirat még megjelenne, akkor most már a tiszántúli protestáns irány támadó és harcos irodalmi szöcsöveként alkalmazná. Ez tűnik ki Kazinczy nyilatkozatából, mely így hangzik: „Óhajtanám, hogy Múzeumod ne akadt volna el, vagy folytatás kezdődhetnék. Nagy szükség volna most erre, midőn a Himfy hada megfuvá a trombitákat, azt hirdeti, hogy az Isten Nabugodonozor marhává változott és hogy bennünket csak az Egység tarthat meg és Verseggy a magam forma s Helmezi forma neológból a legsanyarabb Orthologussá lett”.¹⁰

Kár, hogy az *Erdélyi Múzeum* ez időket már nem érte meg, mert akkor érdekes viták fejlődtek volna ki a szemben álló irodalmi áramlatok folyóiratai között.

Dr. Hofbauer László

⁶ U. o. 203. l.

⁷ U. o. VII. k. 22. l.

⁸ Császár Elemér: *A magyar irodalmi kritika története*, 67. l.

⁹ Kaz. Lev. XIII. k. 203. l.

¹⁰ U. o. XV. k. 232. l.